

Toruń, 9 czerwca 2025 r.

dr hab. Czesław Adamiak, prof. UMK
Zakład Gospodarki Przestrzennej i Turyzmu
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Lwowska 1, 87-100 Toruń
czeslaw.adamiak@umk.pl

**Opinia w postępowaniu
o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dyscyplinie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej
dr Marii Bednarek-Szczepańskiej**

Niniejsza ocena została sporządzona na podstawie:

1. pisma z dnia 7 kwietnia 2025 r. skierowanego do mnie przez Dyrektora Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauki (IGiPZ PAN) prof. dr hab. Michała Stowińskiego,
2. Uchwały nr 3/2025 Rady Naukowej IGiPZ PAN w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr Marii Bednarek-Szczepańskiej,
3. Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 ze zm., zw. dalej Ustawą),
4. Poradnika „Recenzje w postępowaniach o Awans Naukowy” opublikowanego przez Radę Doskonałości Naukowej w 2022 r. (<https://www.rdn.gov.pl/dobre-praktyki.poradnik-recenzje-w-postepowaniach-o-awans-naukowy.html>, zw. dalej Poradnikiem).

Recenzję przygotowałem w oparciu o:

1. dostarczony przez Dyrektora Instytutu autoreferat autorstwa dr Marii Bednarek-Szczepańskiej wraz z wykazem osiągnięć naukowych,
2. pełne teksty ośmiu publikacji wchodzących w skład głównego osiągnięcia naukowego pt. „Rola społeczności lokalnych w procesach planowania kontrowersyjnych inwestycji na obszarach wiejskich”,
3. oświadczenia współautorek dotyczących udziału w przygotowaniu dwóch publikacji współautorskich,
4. treść innych publikacji Habilitantki w internecie oraz bazy danych o cytowaniach.

Przedmiot recenzji

Zgodnie z Ustawą rolą recenzenta jest przygotowanie recenzji i ocena „czy osiągnięcia naukowe osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2”. Zgodnie z Poradnikiem recenzja powinna zawierać „stwierdzenie, czy wśród wskazanych do oceny osiągnięć naukowych znajduje się co najmniej: (...) 1 monografia naukowa, (...) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych, (...) lub 1 zrealizowane

oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne” oraz „ocenę wraz z uzasadnieniem, czy wskazane osiągnięcia naukowe osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego stanowią znaczący wkład w rozwój określonej dyscypliny”. Liczba mnoga („osiągnięcia”) oznacza, że poza „głównym” osiągnięciem w formie monografii lub cyklu artykułów recenzent powinien ocenić pozostałą działalność naukową Habilitantki. Nie jest za to (według Poradnika) rolą recenzenta ocena, „czy osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej, jak i ocena osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych, czy też popularyzujących naukę”.

Biorąc pod uwagę powyższe, moją recenzję strukturyzuję w następujący sposób:

1. Weryfikacja czy wśród wskazanych do oceny osiągnięć naukowych znajduje się co najmniej jedno z wymienionych w art. 219 ust. 1 pkt 2.
2. Recenzja cyklu powiązanych tematycznie publikacji naukowych pt. „Rola społeczności lokalnych w procesach planowania kontrowersyjnych inwestycji na obszarach wiejskich”.
3. Ocena pozostałej aktywności naukowej Habilitantki.

Weryfikacja czy wśród wskazanych do oceny osiągnięć naukowych znajduje się co najmniej jedno z wymienionych w art. 219 ust. 1 pkt 2

W autoreferacie Habilitantka omówiła jako główne osiągnięcie naukowe cykl ośmiu powiązanych tematycznie publikacji naukowych zatytułowanych „Rola społeczności lokalnych w procesach planowania kontrowersyjnych inwestycji na obszarach wiejskich”. Na cykl ten składa się jedna monografia opublikowana w wydawnictwie IGiPZ PAN (znajdujące się na liście MNiSW) oraz siedem artykułów opublikowanych w siedmiu różnych czasopismach naukowych, w tym dwóch wydawanych za granicą (Journal of Rural Studies, Environment Impact Assessment Review) oraz pięciu wydawanych w Polsce (Przegląd Geograficzny, Bulletin of Geography. Socio-economic Series, Polityka Energetyczna, Czasopismo Geograficzne, Studia Regionalne i Lokalne). Wszystkie te czasopisma znajdują się w wykazie czasopism naukowych MNiSW. W ustawie monografia i cykl artykułów są wymienione jako dwa dopuszczalne sposoby przedstawienia „przynajmniej jednego” osiągnięcia, stanowiąc alternatywę nierozłączną. Uznaję więc, że mogę za jedno osiągnięcie uznać takie, które udokumentowane jest zarówno monografią, jak i cyklem artykułów, spełniające jednocześnie warunki z liter a i b art. 219 ust. 1 pkt 2. Treść artykułu 4 w dużej mierze pokrywa się z treścią monografii 1, różnica jest jednak w objętości (monografia jest dłuższa i bardziej szczegółowa), punkcie ciężkości (artykuł skupia się na identyfikacji „profilu NIMBYsty”, która jest jedynie jednym z tematów monografii) i docelowym czytelniku (książka jest napisana dla polskich, a artykuł w wiodącym interdyscyplinarnym czasopiśmie poświęconym studiom obszarów wiejskich – dla międzynarodowych czytelników), w związku z tym każda z tych dwóch publikacji ma osobne istotne znaczenie dla recenzowanego osiągnięcia.

Prezentowany cykl publikacji ma wspólny cel sformułowany jako „określenie uwarunkowań i prawidłowości występowania społecznych opozycji wobec kontrowersyjnych inwestycji oraz wpływu społeczności lokalnych na procesy ich planowania na obszarach wiejskich”. Wymienione publikacje prezentują przegląd literatury (monografia 1 oraz artykuły 2 i 3 według wykazu w autoreferacie), empiryczne badania dotyczące wpływu mieszkańców na lokalizację uciążliwych inwestycji (monografia 1 i artykuły 4, 5, 6, 8) oraz wizerunku medialnego jednej z form takich inwestycji (artykuł 7). Publikacje dotyczyły uciążliwych inwestycji w ogóle (monografia 1, artykuł 4) oraz konkretnie dwóch jej odmian: ferm hodowlanych (artykuł 5) oraz elektrowni wiatrowych

(artykuły 6–8). Artykuły miały zróżnicowaną podbudowę teoretyczną, wokół której zogniskowano badania, w tym koncepcję NIMBY (monografia 1 i artykuł 4), źródeł wiedzy w Social Impact Assessments (artykuł 5) i nowych ruchów społecznych (artykuł 8). Mimo uporządkowania w Autoreferacie w kolejności merytorycznej, chronologia publikacji wykazuje na ewolucję ujęć badawczych od szerokich badań empirycznych (monografia 1, artykuł 6) poprzez przeglądy literatury (artykuły 2 i 3), finalnie do nowych, podbudowanych teoretycznie, skoncentrowanych na bardziej sprecyzowanych pytaniach badawczych, ujęć empirycznych (artykuły 5, 8). Z powyższego twierdzę, że wskazany zestaw publikacji rzeczywiście stanowi powiązany tematycznie cykl publikacji.

Habilitationka jest wyłączną autorką sześciu z ośmiu wskazanych publikacji. W przypadku dwóch (monografii 1 i artykułu 4) jest jedną z dwóch autorek, w tym autorką m.in. koncepcji badania, wiodącą autorką części wstępnych oraz podsumowującym, ok. potowicznej roli w częściach empirycznych. Nie ulega więc wątpliwości, że przedstawione do oceny osiągnięcie jest autorstwa Habilitationki.

W świetle powyższych uwag oceniam, że wśród wskazanych do oceny osiągnięć naukowych znajduje się co najmniej jedno z wymienionych w art. 219 ust. 1 pkt 2.

Recenzja cyklu powiązanych tematycznie publikacji naukowych pt. „Rola społeczności lokalnych w procesach planowania kontrowersyjnych inwestycji na obszarach wiejskich”

Uzasadnienie podjęcia tematyki badań

Główne osiągnięcie naukowe Habilitationki to cykl powiązanych tematycznie publikacji naukowych pt. „Rola społeczności lokalnych w procesach planowania kontrowersyjnych inwestycji na obszarach wiejskich”. Dr Maria Bednarek-Szczepańska omawia kontekst, metodykę, cele, wyniki i wnioski z badań w tym temacie na 21 stronach autoreferatu.

Podjęcie przez Autorkę tej tematyki badań jest uzasadnione z jednej strony ewolucją teorii planowania i udziału społeczeństwa w planowaniu inwestycji, z drugiej obecnymi wyzwaniami z którymi mierzy się polska praktyka gospodarki przestrzennej, a które wynikają m.in. z transformacji energetycznej, przemian w rolnictwie i natężenia inwestycji w infrastrukturę transportową. Współczesne podejścia teoretyczne do planowania przestrzennego zwracają uwagę na znaczenie, formy i skutki udziału społeczności w planowaniu. Badania udziału społeczności lokalnych w procesach planowania są teoretycznie osadzone w koncepcjach m.in. innowacji społecznych, koprodukcji, partycypacji społecznej, deliberacji, *governance*, sprawiedliwości społecznej, czy społecznego uczenia się i *citizen science*. Istotnym elementem osiągnięcia jest systematyzacja tych podejść teoretycznych w międzynarodowej literaturze przedstawiona polskim czytelnikom w artykule 2. Habilitationka zwraca tam uwagę na istotną rolę rozwoju metod włączania reprezentantów społeczności lokalnych w procesy planowania (poza metody tradycyjne i oparte na ugruntowanych PGIS czy PPGIS), niedostateczną uwagę przykładaną do przełożenia opinii społeczności lokalnych na konkretne decyzje planistyczne, oraz na reprezentację głównie badań dotyczących miast i obszarów cennych przyrodniczo z niedoreprezentacją terenów wiejskich. Te niedobory uzasadniają potrzebę podjęcia przez Habilitationkę badań skoncentrowanych na obszarach wiejskich i wyjaśniających nie tylko uwarunkowania i mechanizmy, ale i skutki społecznej partycypacji zarówno dla samych inwestycji (monografia 1, artykuły 5 i 6), jak i dla szerszych procesów lokalnych i ponadlokalnych. (artykuły 7 i 8).

Drugi czynnik z którego autorka czerpie uzasadnienie dla swoich badań to specyficzne uwarunkowania polskie, które czynią konflikty lokalizacyjne na obszarach wiejskich aktualnymi i złożonymi: po pierwsze słabość polskiego systemu planowania przestrzennego, po drugie rozproszenie osadnictwa wiejskiego, po trzecie nasilenie od połowy pierwszej dekady XXI wieku – po okresie zastoju w czasie transformacji ustrojowej – inwestycji na terenach wiejskich wynikające z napływu środków europejskich (m.in. inwestycji drogowych i związanych z zagospodarowaniem i unieszkodliwianiem odpadów), rozwoju telefonii komórkowej, energetyki odnawialnej (zwłaszcza – w kontekście konfliktów lokalizacyjnej – wiatrowej), i przemian w rolnictwa (fermy hodowlane, biogazownie). Tło takich uwarunkowań zostało szeroko omówione w monografii 1, i aktualizowane w węższym zakresie w późniejszych publikacjach cyklu. Polskie warunki prawno-administracyjne dla partycypacji mieszkańców w procesach planistycznych zostało objaśnione zagranicznym czytelnikom w artykule 3. Te badania również stanowią dobre wprowadzenie i uzasadnienie dla empirycznych badań, uzasadniając ich nowatorską w skali polskiej tematykę oraz społeczne znaczenie.

Uznaję więc, że na podstawie badań literaturowych Autorka wykazała potrzebę badania zrozumienia mechanizmów, oceny skuteczności i skutków udziału społeczności lokalnych w szczególności w inwestycjach w polskim kontekście regulacyjnym i społeczno-gospodarczym. Znalazła również obszar w którym jej badania mogą mieć wkład w rozwój nauk społecznych w obszarze znaczenia konfliktu w kształtowaniu przestrzeni lokalnej, wykorzystania nieformalnej wiedzy lokalnej w planowaniu oraz i roli opozycji w rozwoju nowych ruchów społecznych.

Główny cel swoich badań Habilitantka sformułowała jako „określenie uwarunkowań i prawidłowości występowania społecznej opozycji wobec kontrowersyjnych inwestycji oraz wpływu społeczności lokalnych na procesy ich planowania na obszarach wiejskich w Polsce”. Ten główny cel został sprecyzowany w postaci pięć celów szczegółowych dotyczących przestrzennych prawidłowości konfliktów, czynników decydujących o zaangażowaniu mieszkańców w działania mające wstrzymać lub zmienić plany inwestycyjne, mechanizmów wpływu mieszkańców na decyzje o lokalizacji inwestycji, społecznych efektów konfliktów oraz roli, jaką odegrała lokalna opozycja wobec farm wiatrowych w procesie rozwoju lądowej energetyki wiatrowej w Polsce. Te cele trafnie odzwierciedlają treść publikacji i spajają cykl publikacji w logiczny ciąg. Cztery cele to poszukiwanie odpowiedzi na pytania: gdzie, kto (w lokalnych społecznościach), jak i z jakim skutkiem wpływa na decyzje lokalizacyjne inwestycji na terenach wiejskich. Porządek ten zaburza cel piąty, choć równie istotny, stanowiący dalszą część pytania „z jakim skutkiem?” ale przenoszący je na wyższą skalę przestrzenną i wiążący z procesami transformacji energetycznej w skali kraju.

Metodyka i realizacja badań

Aby odpowiedzieć na stawiane pytania badawcze Autorka wykorzystwała przy przygotowaniu publikacji szereg metod badawczych, z których najważniejsze były analiza treści prasy lokalnej, analiza treści dokumentów urzędowych wytworzonych w toku postępowań poprzedzających inwestycje, wywiady wśród urzędników oraz badania ankietowe wśród mieszkańców. Metodyka badań obejmuje więc zarówno analizę wtórnych źródeł informacji, jak i tworzenie pierwotnych danych, które są dalej analizowane ilościowo i jakościowo. Zastosowanie różnorodnych źródeł informacji i metod ich analizy jest mocną stroną badań w ramach cyklu publikacji.

Przegląd prasy regionalnej i lokalnej był dokonany dwukrotnie. Pierwsze badanie obejmujące lata 2007–2014 dotyczyło różnych konfliktów NIMBY, było przeprowadzone w całej Polsce i posłużyło za podstawę identyfikacji i przestrzennego opisu konfliktów lokalizacyjnych, omówionych w

monografii 1, artykule 4 i artykule 6. Autorka prześledziła 48 tytułów prasowych korzystając z baz treści artykułów online. Dobór tytułów nie był wyczerpujący, a dostępnościowo-celowy, tak aby zagwarantować pokrycie całego kraju zasięgiem działalności poszczególnych gazet. Drugie badanie prasy lokalnej zostało przeprowadzane pod kątem tylko badań konfliktów związanych z energetyką wiatrową, obejmowało lata 2010–2022 i inny zestaw tytułów prasy lokalnej tak, aby obejmował obszar siedmiu województw o najwyższym poziomie rozwoju energetyki wiatrowej. Za każdym razem treści artykułów były kodowane, kategoryzowane i prezentowane ilościowo (np. liczby artykułów według kategorii, zmiany w czasie) oraz omawiane jakościowo. Kwerenda prasy lokalnej była uzupełniana o publikacje samych aktorów protestów, a także publikacje m.in. na stronie stopwiatrakom.eu będącej forum przeciwników lokalizacji wiatraków założonym przez fundację stanowiącą „parasolową” organizację ruchu antywiatrowego. Autorka nie korzystała jako zasadniczych źródeł z mediów społecznościowych, które miały zapewne znaczenie w obiegu informacji o protestach.

Drugim źródłem informacji o nieco mniejszym znaczeniu, tylko dla publikacji 1 i 4, była ankieta skierowana do przedstawicieli gmin, w której zebrano informacje od urzędników ponad 100 gmin dotyczących przebiegu i efektów konfliktów NIMBY. Było to źródło niezbędne dla realizacji trzeciego celu cyklu publikacji.

Badania w najmniejszej skali przestrzennej, najistotniejsze dla realizacji celów cyklu publikacji, stanowiły studia przypadków. Rozbudowane badania tego typu Autorka zaprojektowała i przeprowadziła trzykrotnie: najpierw na próbie 9 gmin przy badaniu konfliktów NIMBY, następnie na populacjach 95 orzeczeń sądów w sprawie konfliktów dotyczących lokalizacji farm wiatrowych w latach 2012–2014 (artykuł 6) oraz 54 konfliktów związanych z lokalizacją ferm hodowlanych o których informacje publikowano w latach 2014–2020 (artykuł 5). Drugi z wymienionych zestaw case-ów pozwolił na podstawie względnie dostępnego i usystematyzowanego źródła informacji jakościowych ocenić spektrum konfliktów lokalizacyjnych i praktyk (nie) włączania społeczności lokalnej w planowanie przyczyniając się do odpowiedzi na cel badawczy 3, 4 i pośrednio 5 (ta ostatnia w toku innych badań została uszczegółowiona). Trzecie zastosowanie case study to dobrze przygotowane i przemyślane, dostosowane do konkretnego teoretycznie uzasadnionego celu badanie bazujące na obszernej dokumentacji urzędowej, prasowej i nieformalnej dotyczącej przebiegu i efektów procedur wydawania decyzji środowiskowych dla uciążliwych inwestycji. Skorzystanie z dokumentacji dotyczącej decyzji środowiskowych, ocen oddziaływań na środowisko, procedur odwoławczych, materiałów prasowych oraz publikowanych przez gminy i organizacje pozarządowe, pozwoliło Autorce na prześledzenie drogi decyzji środowiskowej z naciskiem położonym na rolę lokalnej wiedzy mieszkańców w podejmowaniu tych decyzji.

Najbardziej rozbudowane i pracochłonne empiryczne studia przypadku w ramach cyklu zostały przeprowadzone przez Habilitantkę na próbie 9 gmin wybranych na podstawie analizy prasy tak, aby reprezentować obecność różnego rodzaju konfliktów NIMBY opisanych w monografii 1 i artykule 4. W tych gminach Habilitantka wraz ze współautorką przeprowadziły ok. 20 wywiadów z przedstawicielami władz i urzędnikami gminnymi oraz ankiety (wywiady kwestionariuszowe z pytaniami zamkniętymi i otwartymi przeprowadzone w czasie bezpośredniej rozmowy) z ok. 1000 mieszkańców 9 gmin. Przeprowadzenie ankiety było szczególnie utrudnione biorąc pod uwagę tematykę budzącą często niechęć respondentów wynikającą z podejrzliwości wobec intencji ankietatorów i poczucia bezcelowości takich badań. Tym bardziej imponujący jest nakład pracy włożony zarówno w przeprowadzenie, jak i późniejszą analizę jakościową i ilościową wyników badań. Wyniki tego badania case study pozwoliły zrealizować cele badawcze 2 – opis profilu i motywacji NIMBYstów, 3 – prześledzenie przebiegu i efektów sprzeciwu mieszkańców wobec

uciążliwych inwestycji, oraz 4 – identyfikację skutków np. dla kontaktów społecznych. Metodyczne wątpliwości budzą we mnie niektóre aspekty ilościowej analizy wyników ankiet: w sytuacji celowego doboru próby (Autorki świadomie dobierały większą reprezentację przeciwników inwestycji, bo to oni byli głównym przedmiotem zainteresowania) nie do końca wiarygodne wydaje się zastosowanie metody regresji logistycznej, a wraz z założeniem poziomu istotności statystycznej 0,25 nie dziwi pojawienie się trudnych do interpretacji wyników (negatywne wpływy poczucia zagrożenia i brak dostrzegania zalet na działania NIMBY na obszarach podmiejskich).

Wnioski z badań i dyskusja

W odniesieniu do celu pierwszego Autorka wykazała, że konflikty lokalizacyjne z udziałem lokalnej społeczności występują na terenie całego kraju, ale największą gęstość ich przypadków odnotowano w strefach podmiejskich. Najczęściej oprotestowywanymi inwestycjami były (w badaniu prezentowanym w monografii 1) elektrownie wiatrowe, biogazownie, instalacje do unieszkodliwiania odpadów, ферmy hodowlane i inwestycje drogowe. Habilitantka scharakteryzowała typowego polskiego wiejskiego NIMBYStę jako osobę w średnim wieku (45-64 lata), z wyższym wykształceniem, zamieszkuje z rodziną i silnie przywiązaną do swojego miejsca zamieszkania. Najważniejszymi czynnikami determinującymi aktywny sprzeciw wobec inwestycji okazało się poczucie zagrożenia wywołane groźbą pojawienia się niechcianej inwestycji w najbliższym sąsiedztwie. Przywiązanie do miejsca również okazało się istotną stymulantą aktywnego uczestnictwa w działaniach przeciwko niechcianej inwestycji. Dyskusyjne może być brak niuansowania pojęcia „mieszkańców” w badanych mimo, że w przeglądowym artykule 2 Autorka sama definiuje społeczność jako „stałych i tymczasowych mieszkańców”. Coraz częściej na obszarach wiejskich występują mobilne, „wielolokalne” (*multi-local living*) style życia (zjawisko zauważane szczególnie od pandemii COVID-19) związane m.in. z obecnością drugich domów, tymczasowymi migracjami krajowymi i zagranicznymi, własnością nieruchomości poza miejscem zamieszkania. Jednoznaczne zdefiniowanie mieszkańca jest coraz trudniejsze, i różnicowanie obiektywnego związku z miejscem stażem zamieszkania spłaszcza jakościowe zróżnicowanie związków z miejscem. Interesujące byłoby zobaczyć jak to zróżnicowanie związków z miejscem wpływa z zaangażowaniem w konflikty lokalizacyjne.

Najciekawszymi dla mnie wynikami okazały się te w odniesieniu do trzeciego celu o mechanizmów i skuteczności wpływu lokalnych mieszkańców na lokalizację inwestycji. Według Autorki, aktywność protestujących ma różne wymiary, dotyczy pozyskiwania wsparcia (nagłaśnianie sprawy, szukanie sojuszników), działań formalno-prawnych (skargi, odwołania, składanie wniosków) oraz działalności merytorycznej (kwestionowanie raportów, proponowanie alternatywnych rozwiązań). Analizowane konflikty często kończyły się sukcesem lokalnych przeciwników – rezygnacją lub istotną zmianą planów inwestycji. Skuteczność protestów była różna w zależności od rodzaju inwestycji – większa przy inwestycjach prywatnych i bardziej elastycznych lokalizacyjnie, takich jak budowa ferm hodowlanych, a mniejsza przy publicznych takich jak budowa dróg. Protestujący często mieli wsparcie lokalnych władz lub takie wsparcie uzyskiwali w miarę protestów, a władze stosowały różne metody, często spoza zakresu tych przewidzianych jako metody włączania społeczności w procesy decyzyjne przez prawo planowania przestrzennego i ochrony środowiska, aby inwestycje zablokować, zmienić plany lub zniechęcić inwestora. Szczególnie interesujące studium przypadków ferm hodowlanych (artykuł 5) pokazało jak inspirowane przez mieszkańców władze lokalne zapobiegają inwestycjom nie tyle dzięki, ale pomimo obowiązujących procedur konsultacji i odwołań w wydawaniu DŚU. W objaśnianiu mechanizmów wpływu lokalnej społeczności na lokalizację uciążliwych inwestycji

brakowało mi czasem rozwinięcia perspektywy „drugiej strony” – informacji o pochodzeniu, charakterze, reakcjach i strategiach inwestorów, w szczególności prywatnych, których plany inwestycyjne były krzyżowane przez lokalny sprzeciw. Wymagałoby to oczywiście rozszerzenia metodyki badań. Autorka przeprowadzała w przypadku 9 gminnych studiów przypadku wywiady z przedstawicielami części inwestorów (ale chyba głównie tych publicznych). W szczególności interesujące byłoby spojrzenie na ponadlokalne uwarunkowania i konsekwencje konfliktów lokalizacyjnych – np. na ile uzasadnione było definiowanie (w odczuciu mieszkańców) konfliktów jako starcia między peryferiami a centrum i zglobalizowanym biznesem, czy perspektywa lokalnego sprzeciwu wpływała na decyzje o lokalizacji inwestycji zanim inwestorzy zaczęli je planować w konkretnym miejscu, czy po niepowodzeniu lokalizacji inwestycji próbowali w innym miejscu, na ile lokalny sprzeciw wobec inwestycji był uciążliwością wpisaną w ryzyko działalności, a na ile nieprzewidzianą przeszkodą burzącą plany inwestorów.

W odniesieniu do czwartego celu Habilitantka wykazała, że konflikty mogą prowadzić do polaryzacji społecznej i pogorszenia stosunków sąsiedzkich, szczególnie w przypadku farm wiatrowych, gdzie korzyści finansowe rozkładają się nierównomiernie. Z drugiej strony więzi społeczne w kontekście syndromu NIMBY często są wzmacniane lub tworzone przez samo pojawienie się zagrożenia, które jednoczy mieszkańców we wspólnej walce: konflikty zwiększają zainteresowanie mieszkańców sprawami lokalnymi, w tym planowaniem przestrzennym, sprzyjają budowaniu poczucia podmiotowości i sprawczości w społecznościach lokalnych, oraz sprzyjają nawiązywaniu nowych kontaktów i wzmacnianiu więzi społecznych (zarówno wewnątrzlokalnych, jak i poza najbliższą okolicą). Realizacja piątego celu pracy pokazuje, że ruch antywiatrakowy indukowany z lokalnych protestów przeciwko lokalizacji turbin wiatrowych odniósł sukces, przyczyniając się do przyjęcia w 2016 r. ustawy radykalnie ograniczającej rozwój lądowych farm wiatrowych w Polsce („ustawa odległościowa” wprowadzająca regułę lub 10h). Protestujący skutecznie wykorzystywali media do kreowania negatywnego wizerunku energetyki wiatrowej, akcentując m.in. wpływ na zdrowie, hałas i spadek wartości nieruchomości. Autorka pokazała, jak media lokalne i regionalne odgrywały istotną rolę jako „lustro” odzwierciedlające problemy i jednocześnie źródło kształtowania opinii. Efekty protestów sięgały więc daleko poza lokalne społeczności korygując trajektorie transformacji energetycznej w Polsce. Wpisuje się to też w pojęcie „populizmu energetycznego” przeciwstawiającego cele polityki klimatycznej interesom „zwykłych ludzi” i lokalnego środowiska. Nieco rozczarowujące jest ograniczenie przez samą Autorkę w dyskusji artykułu 8 roli ruchu antywiatrakowego w kształtowaniu krajowej polityki wobec energetyki wiatrowej: „oferowały niezbędny argument uzasadniający wprowadzenie tak restrykcyjnych uregulowań, przy czym decydujące były tu prawdopodobnie priorytety polityki energetycznej”. Rozumiem, że autorytatywne stwierdzenie, czy ustawa była inspirowana protestami czy innymi czynnikami, wymagałoby dotarcia do ówczesnych decydentów lub ekspertów o dostatecznej wiedzy o ich bezpośrednich motywacjach, ale gdyby było możliwe – dałoby szansę na jeszcze pełniejsze zrozumienie jak na tym przypadku konflikty lokalne wpisują się i jednocześnie kształtują konflikty polityczne w skali ponadlokalnej i ich gospodarcze i przestrzenne konsekwencje.

Podsumowanie i uzasadnienie wkładu w rozwój dyscypliny

Podsumowując, badania Habilitantki dotyczące wpływu lokalnych społeczności na lokalizację uciążliwych inwestycji podejmują ważną i aktualną tematykę, są przeprowadzone w sposób rzetelny i dogłębny, prezentują interesujące poznawczo wyniki i poszerzają wiedzę oraz zrozumienie procesów i skutków lokalizacji inwestycji na obszarach wiejskich oraz konsekwencji

konfliktów lokalizacyjnych dla społeczności lokalnych i procesów społeczno-politycznych w szerszej skali przestrzennej. W szczególności:

1. Monografia i artykuł 4 stanowią najpełniejsze kompleksowe opracowanie konceptualno-empiryczne problematyki konfliktów typu NIMBY na obszarach wiejskich w Polsce. Na uznanie zasługuje w szczególności autorska wieloetapowa metodyka badania, która pozwoliła rozpoznać i opisać reprezentatywne przypadki trudnego w zdefiniowaniu, identyfikacji i pomiarze przedmiotu badań. Wyniki badań mają istotny wymiar poznawczy i praktyczny, o czym świadczą nie tylko cytowania publikacji w literaturze naukowej (monografii przede wszystkim w środowisku naukowym polskim, a artykułu – w międzynarodowym), ale również w prasie nienaukowej.
2. Artykuł 5 przedstawia dobrze osadzone w teorii, trafnie zaprojektowane i rzetelnie przeprowadzone studium omawiające problematykę wykorzystania nieformalnej wiedzy lokalnej w postępowaniach o wydanie decyzji środowiskowych dla wybranej kategorii ucieczkowych inwestycji: ferm hodowlanych. Jest on wkładem w dyskusję naukową na temat roli wiedzy „doświadczeniowej” i „wartościującej” w ocenach oddziaływania na środowisko i społeczność lokalną (SIA).
3. Monografia, artykuły 6, 7, a w szczególności 8, wskazuje na przykładzie protestów wobec lokalizacji siłowni wiatrowych jak oddolne protesty, wpisujące się w koncepcję nowych ruchów społecznych, wpływają na opinie i konflikty polityczno-gospodarcze na poziomie krajowym. Wyniki mają walor teoretyczny, poznawczy i praktyczny, rozczerowujące jest jedynie brak ich upowszechnienia w międzynarodowej literaturze utrudniające dostępność wyników tych badań dla zagranicznego czytelnika.
4. Osiem publikacji stanowi logicznie powiązany cykl publikacji o charakterze empirycznym i przeglądowym, które wspólnie dostarczają wiedzy i zrozumienia przestrzennej zmienności, przyczyn, przebiegu i skutków udziału społeczności lokalnej w decyzjach o niechcianych inwestycjach. Pokazuje też ewolucję badań Autorki od szerokich badań empirycznych motywowanych aplikacyjnym problemem, przez studia literaturowe do głębszych, ale węższych studiów ukierunkowanych na rozwój teorii.

Podsumowując mogę stwierdzić, że omawiane główne osiągnięcie Habilitantki stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Ocena pozostałej aktywności naukowej Habilitantki

Poza osiągnięciem pt. „Rola społeczności lokalnych w procesach planowania kontrowersyjnych inwestycji na obszarach wiejskich” dr Maria Bednarek-Szczepańska wykazuje się dużą aktywnością naukową, w tym publikacyjną, zarówno indywidualną, jak i w ramach zespołów badawczych. Wczesne badania Habilitantki dotyczyły tematyki turystyki wiejskiej, którą zajmowała się ona w ramach przygotowywanej pracy doktorskiej oraz realizowanego grantu promotorskiego. Praca doktorska „Rola podmiotów lokalnych w rozwoju turystyki wiejskiej na wybranych obszarach Lubelszczyzny” jest opublikowana jako monografia w ramach serii Studia Obszarów Wiejskich. Praca ta, wraz z artykułem w Czasopiśmie Geograficznym (pozycja 4.10 w wykazie osiągnięć) prezentuje istotne i wpływowe (sądząc choćby po cytowaniach) krytyczne spojrzenie na rolę turystyki wiejskiej i agroturystyki zbyt optymistycznie – na tle rzeczywistego potencjału tworzenia udanych produktów turystycznych oraz popytu na nie – traktowanej jako powszechnej i obiecującej ścieżki rozwoju dla obszarów wiejskich.

W tematyce geografii turystyki mieszczą się też badania dostępności transportowej regionów przygranicznych prezentowane m.in. w publikacjach 1.3 i 4.18, stanowiących publikacje

współautorskie, powstałe we współpracy międzynarodowej. Do istotnych nurtów badawczych Habilitantki należą też publikacje przeglądowe dotyczące kapitału społecznego terenów wiejskich w Polsce (m.in. 4.15), oraz zarządzania terytorialnego i planowania przestrzennego (w ramach zespołu grantu ESPON). Ostatnie badania dr Marii Bednarek-Szczepańskiej dotyczą m.in. interesującego, ważnego i nowatorskiego w Polsce tematu transferu wiedzy między mieszkańcami „pełnoetatowymi” a nowymi, w tym włościanami drugich domów (M. Bednarek-Szczepańska i K. Janc, 2025, „Konsekwencje miejsko-wiejskiego transferu wiedzy z perspektywy interakcji pomiędzy starymi i nowymi mieszkańcami wsi”, *Czasopismo Geograficzne*).

Habilitantka opublikowała 41 (wg autoreferatu, a już więcej) recenzowanych publikacji, w tym w większość w czasopismach. Były to często cieszące się uznaniem czasopisma polskie (m.in. *Przegląd Geograficzny*, *Geographia Polonica*, *Czasopismo Geograficzne*). Nie za wiele jest publikacji w czasopismach publikowanych za granicą (dwie wchodzące w skład głównego osiągnięcia), jednak są to czasopisma z „górnej półki” (czołowe interdyscyplinarne czasopisma studiów wiejskich – *Journal of Rural Studies* – oraz ochrony środowiska – *Environmental Impact Assessment Review*), a Habilitantka odgrywała kluczową rolę (artykuł dwuautorski w *JoRS*) lub była samodzielną autorką (EIAR) opublikowanych tam artykułów. Publikacje Habilitantki z różnych nurtów badań funkcjonują w obiegu naukowym, o czym świadczy znaczna liczba 884 cytowań według Google Scholar i 132 według Scopusu.

Autorka wykazuje się aktywnością w pozyskiwaniu środków na badania i w organizacji życia naukowego. Była kierowniczką lub główną wykonawczynią trzech grantów NCN (promotorskiego oraz dwóch w ramach których realizowała/realizuje badania w ramach głównego osiągnięcia habilitacyjnego). Pracowała i pracuje przy redakcji czasopism naukowych Studiów Obszarów Wiejskich oraz *Przeglądu Geograficznego*. Współorganizowała Zjazd PTG w Białowieży w 2008 r. Uczestniczyła w licznych konferencjach naukowych, choć niezbyt licznych międzynarodowych. Uczestniczy w działaniach Polskiego Towarzystwa Geograficznego, innych organizacji naukowych, regularnie recenzuje artykuły w czasopismach polskich i zagranicznych. Brała udział w licznych zespołach badawczych realizujących zlecone projekty, a także projekty w ramach współpracy międzynarodowej, w tym realizowała badania terenowe i współtworzyła raporty w ramach projektów ESPON: EU-LUPA i COMPASS, realizowała również badania w międzynarodowej współpracy w ramach programu EFRR INTERREG.

Podsumowując, dorobek habilitantki jest obszerny i kilkunastkowy. Publikacje Autorki są obecne w dyskusji naukowej, jest ona rozpoznawalną autorką w zakresie konfliktów wokół inwestycji na terenach wiejskich oraz turystyki wiejskiej. Indywidualne osiągnięcia Habilitantki świadczą o samodzielności naukowej, umiejętności formułowania i rozwiązywania problemów badawczych. Z kolei publikacje wspólne, a także udział w licznych grupach badawczych, praca redakcyjna i organizacyjna, świadczą o umiejętności i doświadczeniu we współpracy naukowej zarówno na poziomie krajowym, jak i na poziomie międzynarodowym. Wkład Habilitantki w rozwój dyscypliny naukowej wykracza zatem poza cykl powiązanych tematycznie publikacji „Rola społeczności lokalnych w procesach planowania kontrowersyjnych inwestycji na obszarach wiejskich”.

Konkluzja

W świetle powyższej oceny osiągnięć naukowych dr Marii Bednarek-Szczepańskiej, w tym przede wszystkim cyklu ośmiu powiązanych tematycznie publikacji naukowych zatytułowanych „Rola społeczności lokalnych w procesach planowania kontrowersyjnych inwestycji na obszarach wiejskich” stwierdzam, że badania Habilitantki poruszają problemy istotne dla geografii

społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej z perspektywy teoretycznej, poznawczej i aplikacyjnej. Zostały przeprowadzone w sposób rzetelny merytorycznie, prowadzą do interesujących poznawczo, rozwijających teoretycznie i praktycznie użytecznych wniosków, inspirując jednocześnie do przyszłych badań. Oznacza to, że osiągnięcia Habilitantki stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Odpowiadają zatem wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy. Dlatego popieram nadanie dr Marii Bednarek-Szczepańskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.